

INFRAESPECIE. DEL FIN DE LA NATURALEZA AL FUTURO SALVAJE (2024). RESSENYA DEL LLIBRE DE ANÍBAL G. ARREGUI

PAOLO MACRI ANTKIEWICZ

poffo93@gmail.com

Universitat de Barcelona

ORCID: 0009-0004-9586-3585

INFRAESPECIE. DEL FIN DE LA NATURALEZA AL FUTURO SALVAJE (2024). RESEÑA DEL LIBRO DE ANÍBAL G. ARREGUI

INFRAESPECIE. DEL FIN DE LA NATURALEZA AL FUTURO SALVAJE (2024). REVIEW OF THE BOOK BY ANÍBAL G. ARREGUI

RESSENYA

A través del llibre *Infraespecie* l'antropòleg Aníbal G. Arregui ens transporta lluny i a prop, a través de les seves aventures etnogràfiques a l'Amazona i a Collserola (Barcelona). Les seves experiències de recerca i de vida en aquestes destinacions ens revelen una altra manera d'entendre les interaccions ecològiques estudiades per les ciències naturals, gràcies a un canvi de mirada a les relacions entre humans i animals. D'aquesta manera, ens proporciona eines per eixamplar la nostra capacitat de captar la complexitat i variabilitat de la realitat.

Les idees de Charles Darwin i de Carl von Linné són el punt d'inici a través de les quals l'autor desmunta els conceptes d'espècie, de pensament evolutiu, de natura incipient i raça que estan a la base del pensament biològic. Aquest qüestionament, d'una banda, és construït a través de dades empíriques que es posen en diàleg amb teories antropològiques recents, que l'autor explica, contextualitza, justifica i cita amb detall. D'altra banda, es recolza en aquells autors i autores de la tradició antropològica que van establir un punt d'inici en la crítica dels fonaments del pensament de la biologia moderna. En concret, es qüestiona la idea

que els comportaments dels éssers vius i les seves respostes als reptes ambientals estan predeterminats per la seva biologia i la geografia on habiten, com si aquests fossin estàtics i no estiguessin influïts per les seves accions, decisions individuals o les relacions quotidianes que estableixen entre ells.

Segons l'autor, avui en dia les crisis socials, sanitàries i ecològiques, posen en contradicció el concepte d'humà com a espècie superior. La transformació gradual de les espècies que explica Darwin quan parla d'evolució, és posada en qüestió per les pròpies accions que duen a terme els humans, en el sentit que aquestes l'acceleren i la reorienten, provocant canvis de comportaments i d'hàbitats que s'allunyen progressivament de la seva suposada «natura».

Els verbs protagonistes, tan d'aquesta època de crisis com de l'anàlisi d'aquesta, són el «fer» i el «construir», és a dir, el fet d'observar com individus específics actuen i modifiquen diàriament el medi que l'envolta. Aquests verbs es contraposen al verb «adaptar» que subratlla una falta de capacitat dels éssers vius, inclosos els humans, d'incidir activament en la situació que els hi afecta perquè les circumstàncies geogràfiques, culturals o ambientals on viuen determinen el seu destí. El fer és explicat a través de quatre casos etnogràfics centrats en la observació de les relacions que tres mamífers estableixen amb el seu entorn: «senglars que s'urbanitzen, dofins amazònics que negocien l'espai lacustre amb pescadors, horticultors que “fan” els seus sòls i selves o climatòlegs que dialoguen amb xamans sobre l'esdevenir de l'atmosfera» (Arregui 2024, 21).

L'autor critica brillantment els fonaments de la biologia i de l'ecologia, però no pas per destruir-los, sinó per entrenar-los de manera esportiva¹ amb provocacions originals i divertides que queden fàcilment impreses al cap i que tenen la intenció de portar cap a un «enfortiment

¹ L'autor utilitza literalment els termes *sparring*, esport i combat.

mutu» (Arregui 2024, 35) entre les ciències naturals i els qüestionaments d'aquestes. Un exemple d'això, és quan l'autor ens convida a pensar la representació jeràrquica i racista de l'arbre de la vida dibuixada per Ernst Haeckel² (un orangutan i un ximpanzé a les branques de dalt i un goril·la i un negre a les branques de baix) amb l'Haeckel mateix, que no figura en el dibuix, baixant de l'arbre.

L'antropologia és utilitzada, justificada i presentada de manera orgullosa, però no amb superioritat, sinó com a disciplina ideal per aquest entrenament. Aquesta posició de privilegi que manté l'antropologia és deu tant al seu origen proper a la biologia i a les crítiques històriques a ella, com a les seves lectures més recents sobre conceptes com l'Antropocè, el «Capitalocè» (Parenti i Moore, 2016; Malm i Hornborg 2014) o el «Plantacionocè» (Haraway et al. 2016), maneres diferents de pensar la transformació geològica del planeta terra dels últims segles com a efecte de l'acció humana o de l'acció específica del capitalisme.

Així doncs, el llibre recull aquest bagatge històric i conceptual de la disciplina a través d'un nou contracop, el pla *infraespècie*, per tornar a posar el focus, un cop més, en els factors socials, històrics, culturals o afectius que poden donar lloc a nous fenòmens ecològics i anar més enllà de l'espècie com a unitat d'anàlisi hermètica. A través d'aquest concepte, l'autor demostra una gran elasticitat intel·lectual per proposar una manera que permeti fer comunicar contextos molt diferents i llunyans entre si, tot i les nombroses idiosincràsies i dificultats de traducció que sempre existeixen entre situacions i geografies tan específiques.

2. LA METODOLOGIA INFRAESPÈCIE

Els fonaments de les idees presentades en el llibre es construeixen a partir del treball de camp etnogràfic, concretament en les estades en el riu Erepecurú de l'Amazona (Parà, Brasil) entre

² El creador del concepte d'ecologia.

el 2006 i el 2019 i les sessions d'observació en els anomenats «barris de muntanya» de Barcelona des del 2017 fins l'actualitat.

No és certament cosa de cada dia veure una etnografia situada en punts oposats del planeta amb un «context geogràfic i cultural no clarament definit» (Arregui 2024, 61). A *Infraespecie*, l'autor es llença en aquesta aventura per identificar una clau de lectura «passe-partout» que permeti posar en comú les particularitats de les microecologies que es donen en cada context. Se'n surt brillantment definint i argumentant la que defineix com a «etnografia ortodoxa» (Arregui 2024, 63), una manera d'adjuntar i comparar dades de contextos etnogràfics diferents; de desfer malentesos que apareixen durant el treball de camp i de buscar la connexió d'allò que s'observa amb frases fetes de les ciències biofísiques. En paraules de l'autor:

L'etnografia ofereix històries que a vegades se situen al marge de la convenció científica, però que poden il·luminar algunes possibilitats inadvertides de recomposició social i ecològica. Aquestes històries laterals posen el focus en mons que són construïts des de baix. (Arregui 2024, 236)

Tot i això, l'etnografia no ho és tot en aquest llibre. Un altre pilar molt important en la definició metodològica de la qüestió infraespècie és l'antropologia ambiental, una branca de l'antropologia que compta amb un llarg recorregut acadèmic i una extensió geogràfica notable, Península Ibèrica inclosa. El bagatge de l'antropologia ambiental serveix com a farmaciola per recordar el vincle indissociable de la dimensió humana, cultural i social amb la dimensió natural. A través de l'etnografia, l'autor explora aquesta connexió amb el dia a dia dels subjectes observats per veure com certes relacions específiques i rutinàries entre animals, plantes i humans poden fer entendre l'existència d'«ecologies quotidianes» (Arregui 2024, 54).

Per tancar el cercle, cal mencionar tant l'ús com la discussió de la noció d'Antropocè com a aportació metodològica per apropar-se a la problemàtica d'estudi en aquella dimensió

empírica, quotidiana, mundana i directa de la humanitat que la ciència occidental no aconsegueix abordar i controlar. Una aproximació que, si bé fa servir aquest concepte, també, al mateix temps, el posa en qüestió, arribant a predir una possible fi d'aquesta època on l'ésser humà representa l'agent més gran de canvi observable en la geologia del planeta.

Així doncs, l'autor ens presenta una etnografia ortodoxa que va més enllà del context específic, una antropologia ambiental que va més enllà de la distinció entre natura i cultura i un Antropocè que posa en discussió la ciència i que se supera a si mateix. D'aquesta manera, deixa clar que la inestabilitat és l'escenari principal del futur de la humanitat, però que hi ha nombroses possibilitats d'enfrontar-s'hi.

3. LA PERSPECTIVA (PLA) INFRAESPÈCIE

Per proposar un canvi en la manera de pensar i mirar les relacions ecològiques en les ciències naturals, l'autor comença qüestionant el gran interrogant que està a l'arrel del concepte d'espècie, «Quina espècie?», típica de les ciències taxonòmiques i biològiques. Aquesta pregunta s'enfoca en la classificació de l'espècie en conjunt i no pas en les particularitats de cadascú dels seus individus. Per exemple, parlar del porc senglar en termes científics com a *Sus scrofa* tendeix a presentar tots els senglars com a éssers iguals, amb comportaments idèntics i que utilitzen els hàbitats de la mateixa forma.

Segons l'autor, aquesta manera de concebre els éssers vius fa perdre pel camí molts altres aspectes rellevants que ajuden a entendre les relacions ecològiques. En aquest sentit, el llibre proposa desplaçar la pregunta del «Quina espècie» cap al «Qui», és a dir, cap al subjecte de les accions que determinen l'ecologia d'un indret. Enfocar-se en el subjecte implica donar molta més importància als afectes, a les particularitats individuals, a la negociació entre parts que implica una cooperació per mantenir un equilibri.

El canvi de pregunta del quina espècie al qui, és possible gràcies a les aportacions de la antropologia clàssica i actual. El llibre documenta molt bé les idees pioneres que han portat a adobar aquest terreny d'anàlisi i d'investigació: la crítica sobre la manera de concebre la dona en la ciència i en la cultura occidental dominant de l'antropòloga Margaret Mead; la cooperació entre organismes (no)humans com a fonament de la vida de l'anarquista Piotr Kropotkin; la simbiogènesis i l'evolució com a xarxa de la biòloga Lynn Margulis; la crítica a la distinció entre natura i cultura a través de l'anàlisi de l'animisme de l'antropòleg Philippe Descola; la idea de rizoma dels filòsofs Gilles Deleuze i Félix Guattari; les relacions interespècie o multiespècie de l'antropòloga contemporània Anna L. Tsing i els escrits sobre els afectes i els aspectes íntims en les relacions entre humans i animals de l'antropòloga Radhika Govindrajan.

La dimensió afectiva, íntima, relacional (de tu a tu) i quotidiana dels organismes vius (tant humans com no humans), són aspectes que han quedat en un segon pla en la ciència taxonòmica i evolutiva, en paraules de l'autor, «per sota del llindar de l'espècie» (Arregui 2024, 22). No obstant això, en la perspectiva infraespècie, «amistat, cura, cooperació i les seves múltiples variacions i reversos» (Arregui 2024, 47), són formes claus per entendre l'ecologia que es produeixen clarament en l'esfera de la biologia.

La cooperació entre individus de diferents espècies no es sempre necessàriament positiva: els conflictes, la dominació i la violència en formen part. Aquests i altres aspectes, sovint són evitats per la biologia. Tractar-los pot ser incòmode i pot posar en evidència els riscos que afecten a l'ésser humà, situant-lo fora de la seva zona de confort, en una posició on no sempre controla la situació. *Infraespecie* fa una crida a centrar-nos en la «negociació quotidiana» (Arregui 2024, 104), uns acords que segueixen el fil d'allò que passa en el present i que poden canviar en qualsevol moment si l'equilibri es desfà: són, en paraules de l'autor, «reversibles».

La reversibilitat de les relacions ecològiques és un punt clau del llibre. Els humans, els animals i tots els altres organismes poden tenir diferents qualitats que, si per les ciències naturals són excloents perquè no entren en la classificació definida per l'espècie, des d'un punt de vista antropològic poden ser perfectament compatibles perquè «s'addicionen de manera reversible» (Arregui 2024, 152). El factor clau per entendre aquesta lògica és el cos i la corporalitat en la seva dimensió social, ecològica i metabòlica. El cos és la unitat bàsica a través de la qual es poden observar la construcció i negociació de les relacions socials i ecològiques, moltes de les quals contribueixen a l'activació del metabolisme de l'ecosistema on estan ubicades i es situen més enllà de l'esfera de l'humà.

L'antropologia és una disciplina preparada a enfrontar-se a la vasta gamma de relacions socioecològiques (no)existents, perquè és basa en la observació de pràctiques i fenòmens quotidians sovint heterodoxos, i de personatges sovint inquietos i idiosincràtics plens de sorpreses que ajuden a deconstruir l'imaginari de les ciències naturals i socials. A més, sempre a causa del seu fonament, és particularment apte per fer una crítica de les ciències naturals que «tendeixen a buscar i analitzar amb obstinació les propietats dels objectes materials, però s'obliden d'atendre les relacions socials que han donat lloc i mantenen en el present a aquests objectes» (Arregui 2024, 120).

4. CAP A UN FUTUR SALVATGE

Les sorpreses no deixen d'aparèixer entre les pàgines d'*Infraespecie*, no obstant des del començament l'autor ens comunica què passarà en el llibre. Si bé l'essència de l'obra i alguns dels protagonistes són revelats al principi de l'obra, les contínues anècdotes i l'entrada en joc de nous personatges, tant humans com no humans, fan del concepte infraespecie un constructe que evoluciona en *itinere* i que té nombrosos angles. La repetició de conceptes no

cansa en cap moment, sinó que el lector se sent acompanyat en un procés creixent d'aprenentatge i d'inclusió en els llocs i les situacions que es posen en escena.

Tot i que el llibre sigui un *crescendo* continu, l'autor busca anar a baix tota l'estona, sota la conceptualització de l'espècie, a situacions mundanes, simples, quotidianes, íntimes, individuals, petites, aparentment insignificants. La perspectiva infraespècie busca relacions específiques entre individus, però sense desviar-se cap a l'individualisme. Al contrari, aquesta mirada a les relacions pretén donar força a l'acció col·lectiva dels processos ecològics, fent una crida a què abans d'actuar fa falta una manera diferent «de “pensar” i inclòs “sentir” les nostres relacions amb altres organismes» (Arregui 2024, 28) i estar disposats a reconèixer la seva «llibertat, subjectivitat i autonomia» (Arregui 2024, 234).

Infraespecie vol posar en evidència els límits del projecte humà de dominació, per invocar la reorganització de la vida més enllà de conceptes dominants que redueixen l'espectre de narratives sobre les relacions que ocorren entre organismes en la natura. La finalitat d'aquest desencaixament serveix per compartir una reflexió sobre una possible «crisi del paradigma de la domesticació a escala planetària, un procés que ens aboca a quelcom que defineixo com a futur “salvatge”» (Arregui 2024, 29).

El futur salvatge no és pas una cerca ni de primitivisme, ni d'edens perduts, sinó una previsió de futur, on l'autor s'imagina, amb fonaments empírics observats directament en les seves estades de camp, que serà cada cop més important conèixer com altres humans, altres animals, plantes i organismes, «gestionen la seva vida i la seva ecologia» (Arregui 2024, 64) per aprendre eines útils, creatives, no impositives i no basades en solucions tècniques i per enfrontar-se a les incerteses.

Les persones «rars», aquells subjectes que fan coses considerades poc normals, no són excloses d'aquest gir planetari. Al contrari, són considerades com una possible font de revelació de relacions que poden ser sorprenents per avançar amb el coneixement ecològic.

El que es descarta són les categories estàtiques a través de les quals solem classificar la realitat, conceptes que es desestabilitzen davant de la contínua variabilitat i mutació de les relacions que, en qualsevol moment, poden capgirar-se si no es cuiden i no es mantenen els equilibris en les negociacions que les regulen.

Infraespecie agafa gairebé la forma d'un manifest per la «reelaboració estratègica del pensament ambiental mateix» (Arregui 2024, 53), on «no només hem de reconèixer la necessitat d'una diplomàcia ambiental pel futur, sinó també aprendre a identificar on, quan i mitjançant qui s'estan produint aquestes aproximacions en el present» (Arregui 2024, 206).

Aquesta obra és, sense dubte, una síntesi de les noves tendències i una rampa de llançament cap a noves fronteres de l'antropologia i de les ciències socials. Una aportació teòrica i reflexiva molt fresca i ambiciosa, però modesta perquè es nodreix de problemes mundans i quotidians. També cal destacar el mèrit estilístic. El to profundament senzill, didàctic i el llenguatge divulgatiu i divertit a l'abast d'un públic molt més ampli que l'acadèmic, permet entendre quelcom extremadament complex i ampli de manera clara, sintètica i accessible.

Bona lectura!

Aquest article s'ha de citar com:

Macri, Paolo. 2025. "Infraespecie. Del fin de la naturaleza al futuro salvaje (2024). Resseña del llibre de Aníbal G. Arregui". *(Con)textos: revista d'antropologia i investigació social*, no. 14 (marzo): 195-204. <https://doi.org/10.1344/contxt.2025.14.195-204>

Sobre l'autor:

Paolo Macri Antkiewicz és llicenciat en Ciències Culturals per la Universitat de Mòdena i Reggio Emilia. Màster en Economia Ecològica per la Universitat Autònoma de Barcelona i Màster en Antropologia i Etnografia per la Universitat de Barcelona. Actualment cursa el 1er any de doctorat en Antropologia social a la Universitat de Barcelona sobre gestió forestal i de l'aigua. Ha treballat com a investigador en el Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya en temes relacionats amb la governança forestal i la conservació de la fauna protegida. Forma part de la Red de Antropologia Ambiental i de l'associació Coordinadora per a la Salvaguarda del Montseny.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Arregui, G. Aníbal. 2024. *Infraespecie. Del fin de la naturaleza al futuro salvaje*. Madrid: Alianza Editorial.

Haraway, Donna, Noboru Ishikawa, Scott F. Gilbert, Kenneth Olwig, Anna L. Tsing i Nils Bubandt. 2016. "Anthropologists Are Talking – About the Anthropocene". *Etnhos* 81 (3): 535-564. <http://doi.org/10.1080/00141844.2015.1105838>.

Malm, Andreas i Alf Hornborg. 2014. "The geology of mankind? A critique of the Anthropocene narrative.". *The anthropocene review* 1(1): 62-69. <https://doi.org/10.1177/2053019613516291>

Parenti, Christian i Jason W. Moore. 2016. *Anthropocene or capitalocene?: Nature, history, and the crisis of Capitalism*. Oakland: Pm Press.

* * *